

Emilia Paprzycka*
Edyta Mianowska**

PŁEĆ I ZWIĄZKI INTYMNE – STRUKTURALNE UWARUNKOWANIA TRWAŁOŚCI PARY INTYMNEJ

Artykuł wpisuje się w nurt badań nad współczesną parą intymną, w których przyjmuje się, że wskaźnikiem przemian we współczesnych relacjach intymnych jest przede wszystkim zmiana ich dynamiki: tworzenia się, przebiegu i czasu trwania (Kaufmann 1993, 2012; Jamieson 1998, 2008; Giddens 2006, 2010; Schmidt 2015). Skoncentrowano się w nim na jednej z najbardziej charakterystycznych cech współczesnych związków, jaką jest ich temporalność (Jamieson 1998; Kaufmann 1993, 2012; Bauman 2003; Lahad 2011; Musiał 2015; Strzelecka 2017). Jak wynika z badań, obecnie związki rozpadają się częściej niż kiedyś, a średnia liczba relacji w parze doświadczanych w trakcie życia w ciągu ostatnich kilkunastu lat wzrosła (Schmidt 2015). W Polsce w okresie ostatnich trzydziestu pięciu lat systematycznie wzrasta wskaźnik rozwodów, a liczba małżeństw rozwiązanych przewyższa liczbę zawieranych (Rocznik Demograficzny 2016)¹. Zmienia się także nastawienie do trwałości małżeństwa – zdecydowanych zwolenników rozwodów jest dwa razy więcej niż ich zdecydowanych przeciwników, a odsetek tych pierwszych ma tendencję wzrostową (CBOS 2013).

Przedmiotem badań prezentowanych w artykule jest (nie)trwałość współczesnych związków intymnych Polaków i jej strukturalne uwarunkowania. Projektowano je, przyjmując jedną z perspektyw współczesnego analizowania przemian życia intymnego, w której intymność opisywana jest jako podstawa życia prywatnego, a różnorodność typów bliskich relacji jest akceptowalna, a nawet spodziewana (Jamieson 1998, 2008). Analizy prowadzone w tym nurcie skupiają się przede wszystkim na dynamice zmian w relacjach intymnych. Pomimo podkreślania różnorodności intymności podejmuje

---

* **Emilia Paprzycka**, dr – Szkoła Główna Gospodarstwa Wiejskiego, Instytut Nauk Socjologicznych i Pedagogiki, Katedra Socjologii; e-mail: emilia_paprzycka@sggw.pl; ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-3198-958X>.

** **Edyta Mianowska**, dr – Uniwersytet Zielonogórski, Wydział Pedagogiki, Psychologii i Socjologii, Zakład Metodologii Badań Społecznych; e-mail: e.mianowska@ips.uz.zgora.pl; ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-0949-2641>.

¹ W 1980 r. liczba rozwodów wynosiła 39 tys. 833, a w 2015 już 67 tys. 296. Obecnie w Polsce na tysiąc nowo zawartych małżeństw przypada 356 rozwodów, a od 2010 r. liczba małżeństw rozwiązanych przewyższa liczbę zawieranych (Rocznik Demograficzny 2016).

się próby zdefiniowania jej jako nowego modelu, który zakłada świadomość własnych myśli i uczuć partnerów oraz działanie zgodnie z nimi i informowanie o tym partnera (Jamieson 2008). Podkreśla się, że główną funkcją współczesnych związków staje się zaspokajanie potrzeb natury erotycznej i uczuciowej, a konsekwencją braku satysfakcji z zaspokojenia indywidualnych potrzeb i niespełnienia oczekiwań pokładanych w relacji intymnej jest to, że może być ona w dowolnym momencie przerwana (Bawin-Lergos 2004). Anthony Giddens nazywa takie związki „czystą relacją” dla podkreślenia, że rozmywiają się kryteria zewnętrzne i związek jest utrzymywany jedynie dla korzyści, których sam dostarcza. W tym ujęciu charakter relacji intymnej jest wynikiem spełnienia warunków ustalonych przez partnerów, a jej dynamika opiera się na gratyfikacji i nieustannym dążeniu do kompromisów między realizacją indywidualnych potrzeb partnerów a potrzebą bezpieczeństwa, jakie daje związek z drugą osobą (Giddens 2006). Głównym problemem współczesnych par jest zatem ciągle podejmowanie decyzji o byciu razem lub zerwaniu, a współczesne związki widzieć można jako relacje podlegające nieustannemu konstruowaniu i dekonstruowaniu. W tę perspektywę wpisuje się konceptualizacja związku intymnego Jean-Claude’a Kaufmanna (2012, s. 120-122), który definiuje go jako nieustanny proces, utworzenie się pary jako zbieg okoliczności, a jej trwanie jako wynik braku motywacji do podjęcia decyzji o rozstaniu. Kaufmann widzi więc współczesną parę jako twór mniej stabilny, o skomplikowanej konstrukcji. Przy tym – podobnie jak inni badacze, między innymi Lyn Jamieson (2008), Eva Illouz (2016) – wzrost liczby rozstań (rozwodów, separacji) lokuje nie w koncepcji kryzysu pary, ale zwiększenia jej znaczenia. Zdaniem tego badacza relacja intymna stała się obecnie głównym punktem w biografii i ma znaczenie, jakiego dotąd nie miała. W konsekwencji powoduje to zwiększenie wymagań w stosunku do partnera i jakości związku. Mimo nietrwałości związków stwierdza się bowiem, że trwałe i satysfakcjonujący związek stanowi nadal istotny punkt odniesienia w ewaluacji relacji intymnej, zarówno dla par, jak i osób aktualnie niebędących w związku (Kaufmann 2012; Jewdokimow i Garncarek 2007; Paprzycka 2019). Wzrost liczby rozstań widziany może być więc nie jako rezygnacja z poszukiwania towarzysza życia na całe życie, ale raczej brak zgody na źle funkcjonujące związki (Jamieson 2008). Wysokie wskaźniki rozwodów, interpretowane z tej perspektywy, są odzwierciedleniem wzrastającej wagi, jaką przywiązuje się dziś do dobrego małżeństwa, i są traktowane jako jeden z czynników przekształcających stosunek do małżeństwa. Obecnie osoby decydujące się na ślub nie muszą oczekiwać wspólnego życia aż do śmierci i biorą pod uwagę możliwość rozstania (Walerstein i Blakeslee 1989; Jamieson 2008). Większe prawdopodobieństwo rozstania powoduje też zwiększenie działań podejmowanych przez partnerów, żeby do tego nie doszło.

Badania prezentowane w artykule ukierunkowane były na rozpoznanie tych obszarów funkcjonowania związków intymnych, które mają znaczenie dla trwałości relacji i są czynnikami osłabiającymi decyzje o rozstaniu. Poszukiwano w nich odpowiedzi na pytanie, jakie czynniki korelują z decyzjami o pozostaniu w związku mimo sytuacji kryzysowych i poczucia braku z niego satysfakcji. Zgodnie z przyjętą perspektywą badań nad współczesnymi przemianami intymności analizy prowadzone były z uwzględnieniem znaczenia uwarunkowań strukturalnych i kontekstu społecznego. Ulokowano je w dwóch odmiennych, ale komplementarnych koncepcjach – autorstwa Anthony'ego Giddensa (2006, 2007) oraz Urlicha Becka i Elizabeth Beck-Gernsheim (1995). Przyjęto za Giddensem optymistyczną diagnozę wskazującą na wzrost wolności i równości oraz sceptyczne podejście Becka i Beck-Gernsheim akcentujące ograniczenia w tym zakresie usytuowane przede wszystkim w strukturze społecznej. Autorzy ci zauważają, że wzrost wolności i równości jest w znacznym stopniu czysto teoretyczny oraz postulatyczny i mimo nowych wartości społeczeństwo jako całość nie nadąża za progresywnymi i egalitarnymi przekonaniami, szczególnie w kontekście zmiany relacji między płciami. Przyjęto także, że oczekiwania partnerów wobec związku konstruowane są w kontekście aktualnego dyskursu na temat relacji intymnych i uwzględniono w analizach to, że obecnie funkcjonują równoległe trzy modele intymności: tradycyjna, nowoczesna i ponowoczesna (zob. Plumer 2003; Bieńko 2013). W przypadku Polski uwzględnienia wymaga również znaczenie oddziaływania dwóch dominujących dyskursów na temat życia w związkach – tradycyjnego, z sakramentalnym małżeństwem katolickim jako jedynym możliwym modelem małżeństwa, oraz alternatywnego, liberalnego – przeniesionego ze społeczeństw zachodnich po 1989 roku w okresie zmian ustrojowych, wskazującego na heterogeniczność związków intymnych (Paprzycka, Połec, Mianowska 2019).

Główną kategorią analityczną uczyniono płeć, a analizy ukierunkowane były na rozpoznanie strukturalnych uwarunkowań różnic płciowych w obszarze trwałości związków intymnych. Badania wpisują się w funkcjonalne ujęcie płci społeczno-kulturowej (Holmes i Marra 2011; Wharton 2006) zakładające jej stratyfikacyjne znaczenie (Acker 1990; Ferree 2003; Martin 2004). Ramy teoretyczne analiz wyznaczała teoria płci społeczno-kulturowej Raewyn Connell (1987, 2013), w której płeć definiowana jest jako swoista struktura i instytucja, która ma znaczenie dla kształtowania stratyfikacji społecznych i determinuje dostęp do kapitałów różnego typu. Zakłada się przy tym istnienie indywidualnych różnic wewnątrz zbiorowości kobiet i mężczyzn. Podejście to koresponduje z perspektywą strukturalistyczną przemian życia rodzinnego Clauda Lévi-Straussa (2012), według której charakter relacji wewnątrzmażeńskich i rodzinnych wyznaczany jest w społeczeństwach przez typy struktury społecznej. Wobec powyższego w badaniach uwzględniono czynniki wpływające na kształt struktury

społecznej ulokowane w cechach społeczno-demograficznych i jednocześnie te, które wskazywane są w badaniach jako korelujące ze stosunkiem do rozwodów (Hills i in. 1976; Shapiro i Lambert 1999; Amato 2000; Jalovaara 2003; Szlendak 2011).

Założenia metodologiczne i realizacja badań

Badania miały charakter wyjaśniający, a ich celem było ustalenie zależności między cechami społeczno-demograficznymi kobiet i mężczyzn a powodami istotnymi dla podjęcia decyzji o pozostaniu w związku pomimo braku z niego satysfakcji. W badaniach poszukiwano odpowiedzi na następujące pytania badawcze: Jaka jest hierarchia powodów decyzji pozostawania w niesatysfakcjonującym związku? Czy istnieje powiązanie między płcią a powodami decyzji o pozostaniu w związku pomimo braku satysfakcji z niego i jakie jest zróżnicowanie powodów wewnątrz kategorii płci? Jakie cechy społeczno-demograficzne kobiet i mężczyzn różnicują powody decyzji o pozostaniu w niesatysfakcjonującym związku?

Dane

Badania zrealizowane były na reprezentatywnej próbie 951 dorosłych mieszkańców Polski (18-66 lat)² w 2018 roku, losowanej z operatu PESEL. Kobiety stanowiły 53%, mężczyźni 47% badanych. Badanie przeprowadzono metodą wywiadów bezpośrednich (*face-to-face*) wspomaganym komputerowo, tzw. CAPI (*Computer Assisted Personal Interview*).

Zmienne i wskaźniki

Z wyznaczonego pytaniami badawczymi zbioru cech w badaniach wykorzystane zostały jako zmienne niezależne takie czynniki społeczno-demograficzne, jak: płeć, wiek, miejsce zamieszkania, wykształcenie, kategoria zawodowa, sytuacja materialna (której obiektywnym wskaźnikiem była wysokość miesięcznego dochodu na osobę, a subiektywnym – samoocena sytuacji materialnej). W analizach wzięto również pod uwagę status intymny badanych, który zoperacjonalizowano według kryterium bycia w związku. Status intymny stanowił odpowiednik stanu cywilnego (tradycyjnie charakteryzującego sytuację rodzinno-prawną badanych), który w większym stopniu uwzględniał zróżnicowanie współczesnych związków intymnych. Kategorie obejmowały nie tylko bycie w związku formalnym, ale również bycie w związku nieformalnym czy prowadzenie życia bez partnera.

---

² Badania wykonano w ramach projektu: „Dynamika związków intymnych Polaków” w 2017-2018 r. Kierownik projektu: dr Emilia Paprzycka. Dotacja celowa Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego.

Jako zmienne zależne przyjęto indeksy powodów pozostawania w związku. Zbudowano je, opierając się na deklarowanych przez badanych motywach bycia w związku mimo kryzysu i braku z niego satysfakcji. Badanym przedstawiono listę argumentów za pozostaniem w związku, z których każdy mógł zostać wskazany jako rozważany przy podejmowaniu decyzji dotyczącej przyszłości związku. Wśród proponowanych do oceny powodów trwania w niesatysfakcjonującym związku, oprócz przyczyn natury pragmatycznej, zaproponowano argumenty, które odnosiły się do zobowiązań składanych podczas przysięgi małżeńskiej, definiujących małżeństwo jako nierozzerwalny związek oparty na miłości. Łącznie w zestawieniu znalazło się osiem powodów, które mogą decydować o kontynuowaniu niesatysfakcjonującego związku. Utworzono na ich podstawie cztery indeksy, każdy złożony z dwóch itemów: (1) indeks spełniania oczekiwań społecznych: (i) obawa przed oceną znajomych i rodziny, (ii) przekonanie o nierozzerwalności małżeństwa, (2) indeks znaczenia rodziny i związku: (i) dobro wspólnych dzieci, (ii) miłość do partnera/partnerki, (3) indeks powodów ekonomicznych: (i) wspólne zobowiązania finansowe (kredyty, pożyczki), (ii) zależność finansowa od partnera, (4) indeks powodów zachowawczych: (i) wygoda, niechęć do zmian, (ii) lęk przed samotnością. Wartości poszczególnych indeksów wyznaczone zostały jako suma wskazań akceptujących powody wchodzące w skład indeksu. Każdy z indeksów mierzy częstość wskazywania powodów odnoszących się jednego obszaru i może przyjmować wartości: brak wskazań powodów z tego obszaru, wskazanie jednego z powodów, wskazanie obu powodów. Tak skonstruowane indeksy (zmienne zależne) diagnozują znaczenie różnych obszarów dla trwałości związku i pozwalają ustalić, które w największym stopniu są odpowiedzialne za trwanie w związku pomimo kryzysu.

Narzędzia statystyczne

W celu sprawdzenia zakładanych związków do porównań między dwoma grupami wykorzystano test U Manna-Whitneya, a w przypadku testowania rozkładów zmiennych nominalnych test chi kwadrat. Przeprowadzono analizę skupień zmiennych jakościowych metodą grupowania dwustopniowego, oceniając segmentację na podstawie miary współczynnika Silhouette. W badaniach przyjęto poziom istotności $\alpha = 0,05$. Obliczenia wykonano w pakiecie statystycznym PS IMAGO.

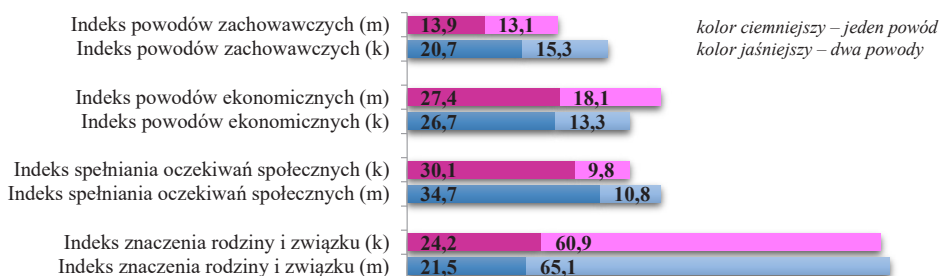
Wyniki

Powody pozostawania przez kobiety i mężczyzn w niesatysfakcjonujących związkach

Najważniejszymi powodami, dla których warto trwać w niesatysfakcjonującym związku, zdaniem badanych, jest dobro wspólnych dzieci i/lub miłość. Na argumenty świad-

czące o kierowaniu się dbałością o dobrostan najbliższych i znaczenie relacji intymnej wskazuje 85,9% respondentów. Pozostałe powody przywoływane były zdecydowanie rzadziej. Mniej niż połowa badanych wskazywała na znaczenie czynników ekonomicznych (43,1%) i społecznych (42,4%). Pozostanie w nieudanym związku najrzadziej uzasadniano powodami zachowawczymi (31,1%).

Ustalono, że kobiety i mężczyźni różnią się w doborze argumentów ewentualnej decyzji o kontynuowaniu lub nie związku pomimo braku z niego satysfakcji. Płeć okazała się być czynnikiem różnicującym częstość wskazywania powodów ekonomicznych i zachowawczych. Zależność finansowa od partnera częściej waży na decyzjach kobiet niż mężczyzn (U M-W: $z = -2,074$ $p = 0,038$), natomiast obawa przed samotnością i/lub niechęć do zmian częściej skłania mężczyzn do pozostania w związku (U M-W: $z = -2,674$ $p = 0,007$). W przypadku wskazywania powodów rodzinnych i społecznych nie odnotowano różnic istotnych statystycznie między kobietami i mężczyznami.

Wykres 1. Częstości indeksów powodów pozostawania w związku mimo braku satysfakcji z niego wśród kobiet (k) i mężczyzn (m), N = 951. Dane w procentach

Źródło: opracowanie na podstawie badań własnych.

Kolejnym krokiem analitycznym było przeprowadzenie analizy skupień. Jej celem było zidentyfikowanie grup badanych, które przywołują poszczególne argumenty w określonej konfiguracji ze zbliżoną częstością. Grupowanie wykonano osobno dla każdej kategorii płci. Analiza skupień, w której uwzględniono jako kryteria segmentacji cztery indeksy powodów, pozwoliła wśród kobiet wyróżnić cztery (tab. 1), a wśród mężczyzn trzy wewnętrznie jednorodne, różniące się między sobą grupy (tab. 2)³.

Na podstawie analizy struktury indeksów powodów pozostawania w niesatysfakcjonującym związku w poszczególnych skupieniach rozpoznana została dominująca argumentacja osób należących do wyodrębnionych grup. Odnotować przy tym należy,

³ Wyróżniono w tabelach częstość dominanty.

Tabela 1. Struktura indeksów powodów w skupieniach wśród kobiet. Dane w procentach

Indeks	Skupienie 1			Skupienie 2			Skupienie 3			Skupienie 4		
	Liczba powodów			Liczba powodów			Liczba powodów			Liczba powodów		
	0	1	2	0	1	2	0	1	2	0	1	2
spełn. oczek. społ.	100,0	-	-	44,6	26,9	28,5	100,0	-	-	-	100	-
powodów zachow.	100,0	-	-	13,8	45,4	40,8	100,0	-	-	100,0	-	-
powodów ekonom.	100,0	-	-	27,1	29,5	43,4	-	100,0	-	56,8	24,7	18,5
znaczen. rodz. i zw.	34,3	33,1	31,7	3,9	20,1	76,0	12,8	31,9	55,3	4,9	16,0	79,1

Źródło: opracowanie na podstawie badań własnych.

Tabela 2. Struktura indeksów powodów w skupieniach wśród mężczyzn. Dane w procentach

Indeks	Skupienie 1			Skupienie 2			Skupienie 3		
	Liczba powodów			Liczba powodów			Liczba powodów		
	0	1	2	0	1	2	0	1	2
spełn. oczek. społ.	100,0	-	-	45,9	54,1	-	7,6	39,4	53,0
powodów zachow.	85,0	15,0	-	73,8	23,5	2,7	7,6	14,8	77,6
powodów ekonom.	85,5	2,7	8,8	61,2	38,3	-	7,6	36,4	56,1
znaczen. rodz. i zw.	44,2	-	55,8	-	43,2	56,8	3,0	-	97,0

Źródło: opracowanie na podstawie badań własnych.

że w każdej z wyodrębnionych grup wskazywane były jako znaczące takie czynniki, jak: miłość do partnera i dobro dzieci. Z tego względu ich ważność częściowo traci deskryptywne znaczenie w charakterystyce wyróżnionych grup.

Wśród kobiet rozpoznano następujące grupy: 1) kobiety, które nie wskazują żadnych powodów, które uzasadniałyby pozostanie w niesatysfakcjonującym związku (35%); 2) kobiety, które wezmą pod uwagę wszystkie powody, a najczęściej przywołają argumenty rodzinne (33%); 3) kobiety, które pozostaną w nieudanym związku przede wszystkim z powodu wspólnych zobowiązań finansowych i zależności finansowej od partnera (12%); (4) kobiety, które w niesatysfakcjonującym związku zatrzyma przekonanie o nierozzerwalności małżeństwa (20%).

Wśród mężczyzn wyodrębniono następujące grupy: 1) mężczyźni, którzy przy decyzji o odejściu od partnerki najrzadziej uwzględnią jakiegokolwiek powody pozostania w nieudanym związku (31%); 2) mężczyźni, którzy najczęściej będą kontynuować nieudany związek przede wszystkim dla dobra dzieci i/lub z miłości do partnerki, a także z powodu przekonania o nierozzerwalności małżeństwa (51%); (3) mężczyźni, którzy wskazują najwięcej powodów uzasadniających pozostanie w nieudanym związku. Będą kontynuować taki związek dla dobra dzieci i z miłości do partnerki, a jednocześnie większość z nich wskaże co najmniej jeden z powodów społecznych, zachowawczych i ekonomicznych (18%).

Cechy społeczno-demograficzne kobiet i mężczyzn a powody decyzji o pozostaniu w niesatysfakcjonującym związku – analiza typologiczna

Wyodrębnione w analizie skupień grupy różniące się konfiguracją i częstością wskazywanych powodów świadczą nie tylko o występowaniu zróżnicowania motywów do podtrzymywania nieudanego związku, ale także o różnych preferencjach w tym względzie wśród kobiet i mężczyzn. Kierowanie się określonym układem powodów jest powiązane z cechami społeczno-demograficznymi. Wśród kobiet przynależność do jednej z wyodrębnionych grup jest różnicowana ze względu na wiek, samoocenę sytuacji materialnej oraz kategorię społeczną i zawodową. Natomiast wiek, wykształcenie, dochód, samoocena sytuacji materialnej, grupa społeczna i zawodowa oraz status intymny różnicują argumentację mężczyzn (tab. 3).

Typologia kobiet ze względu na społeczno-demograficzne uwarunkowania powodów pozostania w niesatysfakcjonującym związku:

1. *Kobiety, które nie dążą do kontynuowania niesatysfakcjonującego związku.* Są to kobiety, które odrzucając argumenty zarówno finansowe, społecznem, jak i zachowawcze, rozważałyby pozostanie w związku tylko ewentualnie ze względu na relacje z dziećmi i uczucia do partnera. Typ ten reprezentowany jest najczęściej przez kobiety młode – w wieku 18-24 lat i 35-44, pracujące na własny rachunek lub zajmujące kierownicze stanowiska, specjalistki, znajdujące się w subiektywnie dobrze ocenianej sytuacji materialnej. Taki profil społeczno-demograficzny wskazuje, że kobiety niezależne zawodowo i samodzielne materialnie, których sytuacja rodzinna raczej jeszcze nie jest lub już nie jest podporządkowana opiece i wychowaniu dzieci, są w związkach przede wszystkim z powodów emocjonalnych.

2. *Kobiety, które nie dążą do zakończenia związku pomimo braku z niego satysfakcji.* W przypadku tych kobiet zakończenie nieudanego związku wydaje się najmniej prawdopodobne. Kobiety reprezentujące ten typ uwzględnią cały wachlarz argumentów za pozostaniem w związku. Najczęściej należą do tej grupy kobiety starsze (powyżej 55. roku życia), robotnice, emerytki i rencistki, niekorzystnie oceniające swoją sytuację materialną. Przede wszystkim pozostaną z partnerem z powodów rodzinnych oraz w obawie przed samotnością i z niechęci do zmian. Bycie w związku ma dla nich również wyraźnie eksponowany wymiar ekonomiczny i społeczny. Przed zakończeniem niesatysfakcjonującego związku powstrzymają je zarówno finansowe zależności, jak i przekonanie o nierozzerwalności małżeństwa oraz obawa przed oceną najbliższego otoczenia.

3. *Kobiety, które pozostaną w niesatysfakcjonującym związku z powodu wspólnych zobowiązań finansowych.* Kobiety reprezentujące ten typ decydują się na kontynuowanie nieudanego związku z powodów rodzinnych, ale w związku zatrzymają je finansowe

Tabela 3. Zróznicowanie przynależności do skupień ze względu na cechy społeczno-demograficzne (test chi kwadrat), N = 951. Dane w procentach

Cecha	Kategorie	k	m	Wynik testu	Skupienie				Wynik testu	Skupienie		
					1	2	3	4		1	2	3
Wiek	18-24 lat	7,3	8,1	chi = 36,212 df = 15 p = 0,027	41,9	19,4	16,1	22,6	chi = 24,628 df = 10 p = 0,006	34,5	37,9	27,6
	25-34 lat	20,9	17,6		33,3	22,2	13,3	31,1		37,5	51,4	11,1
	35-44 lat	19,7	17,6		51,9	26,6	12,7	8,9		32,3	54,8	12,9
	45-54 lat	14,1	16		29,8	33,3	14,0	22,8		46,4	44,6	8,9
	55-64 lat	17,1	19,4		23,8	46,0	12,7	17,5		21,8	51,3	26,9
	65 lat i więcej	21	21,3		30,4	44,3	6,3	19,0		18,5	56,9	24,6
Wykształcenie	podstaw./gimn.	18,2	19,7	ns.	31,8	47,0	3,0	18,2	chi = 15,761 df = 6 p = 0,015	30,0	44,3	25,7
	zawodowe	17,9	31,9		34,3	34,3	11,9	19,4		26,4	49,1	24,5
	średnie	32,5	28,2		32,6	32,6	15,2	19,7		33,0	50,5	16,5
	wyższe	31,5	20,2		39,3	24,4	13,3	23,0		37,5	57,5	5,0
Miejsce zamieszkania	wieś	37,8	41,9	ns.	32,2	38,8	9,9	19,1	ns.	33,3	47,8	18,9
	mst. do 19. tys.	12,9	15,8		35,8	37,7	7,5	18,9		35,1	49,1	15,8
	mst. 20-99 tys.	20,2	19		34,2	27,8	10,1	27,8		16,4	59,7	23,9
	mst. 100-499 tys.	16,5	14,4		35,9	28,1	21,9	14,1		33,3	47,9	18,8
	mst. pow. 500 tys.	12,5	8,8		42,9	22,4	12,2	22,4		39,4	51,5	9,1
Dochód	poniżej 2 tys. zł	72,5	64,8	ns.	31,3	35,2	11,5	22,0	chi = 7,266 df = 2 p = 0,026	26,7	50,0	23,3
	2 tys. zł i więcej	27,5	35,2		41,1	28,4	13,7	16,8		37,9	50,5	11,7
Warunki materialne	złe	6,3	5,8	chi = 14,224 df = 6 p = 0,027	24,0	48,0	20,0	8,0	chi = 19,505 df = 4 p = 0,001	25,0	50,0	25,0
	średnie	31,5	32,8		34,2	40,8	9,2	15,8		22,4	46,7	30,8
	dobre	62,2	61,5		36,4	27,3	12,6	23,7		35,8	52,2	12,1
Grupa społeczna i zawodowa	kadra kier., spec.	13,3	10,6	chi = 30,860 df = 6 p = 0,027	39,6	26,4	9,4	24,5	chi = 35,249 df = 12 p < 0,001	45,2	54,8	
	śr. person., prac. usług i adm.-biur.	19,3	18,8		36,8	28,9	13,2	21,1		45,1	45,1	9,9
	robotnicy	8,1	14,5		25,7	51,4	11,4	11,4		27,4	54,8	17,9
	rolnicy, prac. na własny rachunek	7,4	9,3		36,4	24,2	24,2	15,2		21,4	54,8	23,8
	zajmuj. się domem, bezrob.	16,9	12		20,3	46,4	11,6	21,7		39,1	43,5	17,4
	emeryci, renciści	30,7	31,8		29,3	44,0	7,8	19,0		19,2	51,9	28,8
Status intymny	uczni. i studenci	4,3	3,8	ns.	26,3	21,1	15,8	36,8	chi = 12,863 df = 4 p = 0,012	66,7	22,2	11,1
	bez partnera	27,4	29,2		32,7	38,3	8,4	20,6		32,3	46,2	21,5
	nieformalny	10,4	8,2		43,5	30,4	8,7	17,4		56,3	31,3	12,5
	małżeństwo	62,2	62,6	34,7	30,2	14,5	20,7	26,8	55,3	17,9		

Źródło: opracowanie na podstawie badań własnych.

powiązania z partnerem. Inne argumenty nie mają dla nich znaczenia. Bezpieczeństwo ekonomiczne, które zapewnia związek – nawet nieudany, to profit, który wskazuje niemal co trzecia badana. To przede wszystkim kobiety pracujące na własny rachunek i rolniczki, ale postrzegające swoją sytuację materialną najczęściej jako złą.

4. *Kobiety, które pozostaną w niesatysfakcjonującym związku ze względu na tradycyjne podejście do małżeństwa.* Reprezentantki tego typu to kobiety, dla których miłość i przeświadczenie o nierozzerwalności małżeńskiego związku są ważnym argumentem, aby pozostać w związku mimo braku z niego satysfakcji. Decyzję będą motywować trwałością rodziny, dobrem dzieci, odwołując się przede wszystkim do oczekiwań rodziny i znajomych. Nastawienie takie prezentują najczęściej kobiety w wieku 24-35 lat, uczące się i studiujące. Najrzadziej w tej grupie znajdują się kobiety w wieku 34-45 lat i powyżej pięćdziesiątego roku życia. Wydaje się zatem, że wiara w trwałość małżeństwa i liczenie się z opiniami innych słabnie wraz z bagażem negatywnych doświadczeń, które niesie za sobą bycie w nieudanym związku.

Typologia mężczyzn ze względu na społeczno-demograficzne uwarunkowania powodów pozostania w niesatysfakcjonującym związku:

1. *Mężczyźni, dla których nie ma żadnych powodów uzasadniających pozostanie w niesatysfakcjonującym związku.* Mężczyźni z tego typu nie dążą do kontynuowania nieudanego związku, a jedynym argumentem, który zatrzymałby ich w takim związku, jest wartość rodziny – dobro dzieci i miłość do partnerki. Spośród wszystkich kategorii wiekowych do tej grupy należą najczęściej mężczyźni dojrzały (45-54 lata), będący w związkach nieformalnych, znajdujący się w dobrej sytuacji materialnej i najczęściej najlepiej oceniający swoją sytuację materialną. To przede wszystkim kadra kierownicza i specjaliści oraz średni personel, pracownicy usług i administracji biurowej, ale również często uczniowie i studenci. Typ ten reprezentowany jest częściej przez mężczyzn młodszych niż starszych, najrzadziej przez tych, którzy mają wykształcenie zawodowe.

2. *Mężczyźni, którzy pozostaną w niesatysfakcjonującym związku ze względu na wartości rodzinne i przekonanie o nierozzerwalności małżeństwa.* Mężczyźni z tego typu pozostaną w związku, kierując się motywami rodzinnymi, ale zatrzyma ich również często przekonanie o nierozzerwalności małżeństwa. Taki stosunek do trwania w niesatysfakcjonującym związku przejawia połowa badanych. Najczęściej w tej grupie znajdują się mężczyźni najstarsi i będący w związkach małżeńskich, a najrzadziej najmłodszy (18-25 lat) i w średnim wieku (45-54 lat), będący w związkach nieformalnych.

3. *Mężczyźni, którzy nie dążą do zakończenia związku pomimo braku z niego satysfakcji.* Mężczyźni z tego typu są w stanie wskazać wiele różnych argumentów racjonalizujących decyzję o kontynuowaniu nieudanej relacji. Najczęściej są to względy rodzinne, jednak duże znaczenie mają motywy zachowawcze – niechęć do zmian, a przede

wszystkim lęk przed samotnością. Trwaniu w nieudanym związku sprzyjać będą tradycyjne poglądy na trwałość małżeństwa i obawy o opinie innych. Rekompensatą za bycie w niesatysfakcjonującym związku będzie poczucie stabilizacji, bezpieczeństwa, trwałości – związku, który nie musi być nawet udany. Najczęściej przejawiają je mężczyźni najmłodsi (18-24 lata) i najstarsi (powyżej 55. roku życia). Najrzadziej mężczyźni z wyższym i średnim wykształceniem, o wyższych dochodach, najlepiej oceniający swoją sytuację materialną, będący w związkach nieformalnych. Najczęściej wiele argumentów, by pozostać w związku, wskażą emeryci i renciści oraz rolnicy i pracujący na własny rachunek.

Dyskusja wyników i wnioski

Ustalenia z badań pozwalają na stwierdzenie, że badani w sytuacji braku satysfakcji ze związku skłonni są do kompromisu ze względu na korzyści emocjonalne i rodzinne, które daje im stały związek. W świetle wyników można uznać, że dla większości badanych podstawą trwania w związku jest miłość do partnera/ki, a główna korzyść poza własnymi potrzebami emocjonalnymi to dobro wspólnych dzieci. Wyniki te potwierdzają znaczenie wagi uczuć we współczesnych związkach i jednocześnie wskazują na istotność posiadania potomstwa dla trwałości relacji zarówno dla kobiet, jak i mężczyzn. Przedstawione analizy skłaniają jednak do stwierdzenia, że w przypadku związków Polaków trudno mówić o giddensowskich „czystych relacjach”. Wskazywane przez badanych pozostałe powody pozostania w niesatysfakcjonującym związku włączają także pozaemocjonalne spektrum zabezpieczeń, jakie daje stały związek – ekonomiczne, psychologiczne, oraz znaczenie norm i oczekiwań społecznych. W zakresie tych uwarunkowań trwania w nieudanym związku badania wykazały różnicujące znaczenie płci. Potwierdzona została hipoteza o zależności między płcią a powodami pozostawania w niesatysfakcjonującym związku. Kobiety okazały się częściej skłonne do kompromisu na rzecz pozostania w niesatysfakcjonującym związku z powodu zależności finansowej od partnera, a mężczyzn częściej skłania ku temu niechęć do zmian i obawy przed samotnością. Stwierdzenia te wpisują się w ustalenia z innych badań, z których wynika, że kobiety, nawet jeśli są niezadowolone ze związku, nie decydują się na rozstanie ze względu na czerpanie zysków ekonomicznych (Hills i in. 1976; Jaloaara 2003; Szlendak 2011), ponieważ rozwód pogarsza sytuację finansową ich i ich dzieci (Walerstein i Blakeslee 1989). Mężczyźni natomiast na ogół są niechętni zmianom i utracie stałej partnerki, która jest gwarantem dobrze prosperującego gospodarstwa domowego (Shapiro i Lambert 1999).

Przeprowadzone analizy pozwoliły ustalić, że kobiety są bardziej zróżnicowane pod względem stosunku do pozostania w niesatysfakcjonującym związku niż mężczyźni.

Segmentacja w ramach kategorii płci pokazuje, że wśród kobiet niemal równolicznie reprezentowane są te kobiety, dla których żaden z argumentów ekonomicznych, społecznych, rodzinnych i zachowawczych nie jest na tyle istotny, żeby pozostać w nieudanym związku, jak i te, dla których wszystkie te powody są argumentami przemawiającymi na korzyść trwania w nieudanej relacji, oraz te, które pozostałyby w związkach przede wszystkim z powodu ekonomicznej zależności. Wśród mężczyzn natomiast najliczniej reprezentowana jest kategoria tych, którzy będą kontynuować nieudany związek przede wszystkim dla dobra dzieci i/lub z miłości do partnerki, a także z powodu przekonania o nierozzerwalności małżeństwa.

Badania wzmocniły hipotezę o zróżnicowaniu powodów kontynuowania niesatysfakcjonującego związku ze względu na cechy społeczno-demograficzne wewnątrz kategorii płci. Czynniki różnicującymi wśród kobiet jest wiek, grupa społeczno-zawodowa, ocena sytuacji materialnej. Stwierdzono, że kobiety, które są jeszcze stosunkowo młode, a przede wszystkim niezależne zawodowo i samodzielnie materialnie, w sytuacji, kiedy brakuje emocjonalnego związku z partnerem, nie wskazują żadnych profitów, na których by im zależało, i które uzasadniałyby pozostanie w niesatysfakcjonującym związku. W przypadku tych kobiet można mówić o funkcjonowaniu w ramach tak zwanej czystej relacji i byciu w związku dla niego samego. Dla kobiet młodych natomiast znaczenie wydaje się mieć idealizacja związku i wiara w miłość romantyczną trwającą do końca życia. Młode kobiety chcą utrzymać swoje związki, by pozostać w zgodzie z własnymi poglądami na miłość i rodzinę, a także przez wzgląd na opinie i oceny innych. Mniejsze znaczenie mają dla nich powody ekonomiczne i w tym kontekście nie obawiają się zmian, jakie niesie odejście od partnera. Pozostałe kobiety natomiast decyzje o pozostaniu w niesatysfakcjonujących związkach podejmują głównie ze względu na wymierne korzyści – nie tylko dla dobra dzieci i miłości. W przypadku kobiet starszych, gorzej sytuowanych i słabiej wykształconych małżeństwo jawi się przede wszystkim jako korzyść ekonomiczna, a wspólne zobowiązania finansowe i zależność od partnera są czynnikami zatrzymującymi te kobiety w związku.

W przypadku mężczyzn czynnikami różnicującymi powody pozostania w nieudanym związku są wiek, wykształcenie, grupa społeczno-zawodowa, dochody, ocena sytuacji materialnej i status intymny. W świetle uzyskanych wyników można stwierdzić, że wśród mężczyzn zwolennicy tak zwanej czystej relacji należą do mniejszości. Orientacja na pozostawanie w związku tylko z miłości oraz dla dobra dzieci i brak znaczenia innych argumentów współwystępują z młodszym wiekiem, byciem w związku nieformalnym, dobrą sytuacją materialną i reprezentowaniem wyższych kategorii społeczno-zawodowych. Większość badanych mężczyzn wydaje się przejawiać natomiast dość konserwatywne podejście do związku, odwołując się najczęściej do argumentu nierozzerwalności małżeństwa i pozostawania w związku dla dobra rodziny. Interioryzacja

takiego stanowiska może uzasadniać pozostawanie w nieudanym związku bez refleksji na temat jego jakości i bez konieczności podejmowania starań, ponieważ trwanie związku zapewnia przysięga małżeńska.

Wyniki przedstawionych ustaleń mogą dopełniać socjologiczne analizy funkcjonowania współczesnych związków intymnych w perspektywie ich trwania jako wyniku braku motywacji do podjęcia decyzji o rozstaniu. Jednocześnie wpisują się w tezę Beck i Beck-Gernsheim, że zmiany obyczajowe i przeobrażenia w relacji między płciami mają swoje ograniczenia strukturalne.

Bibliografia

- Acker J. (1990), *Hierarchies, Jobs, bodies: A Theory of Gendered Organizations*, „Gender & Society”, nr 2, s. 139-158.
- Amato P.R. (2000), *The Consequences of Divorce for Adults and Children*, „Journal of Marriage and Family”, t. 62, nr 4, s. 1269-1287.
- Bauman Z. (2003), *Liquid Love: On the Frailty of Human Bonds*, Polity Press, Cambridge.
- Bawin-Lergos B. (2004), *Families in Europe: A private and Political Satake – Intimacy and Solidaryty*, „Current Sociology”, t. 49, nr 5, s. 49-65.
- Beck U., Beck-Gernsheim E. (1995), *The Normal Chaos of Love*, przekł. M. Ritter, J. Wiebel, Polity Press, Cambridge.
- Bieńko M. (2013), *Intymne i prywatne praktyki codzienności*, Wydawnictwo Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa.
- CBOS (2013), *Polacy o rozwodach. Komunikat z badań. BS/36/2013*, Centrum Badania Opinii Publicznej, Wydawnictwo Fundacja Centrum Badania Opinii Publicznej, Warszawa, https://www.cbos.pl/SPISKOM.POL/2013/K_036_13.PDF [dostęp: 17.12.2018].
- Connell R. (1987), *Gender and Power: Society, the Person and Sexual Politics*, Stanford University Press, California.
- Connell R. (2013), *Socjologia płci. Płeć w ujęciu globalnym*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa.
- Ferree M.M. (2003), *Practice Makes Perfect?: A Comment on Yancey Martin's Gendering Practices, Practicing Gender*, „Gender & Society”, nr 3, s. 373-378.
- Giddens A. (2006), *Przemiany intymności: seksualność, miłość i erotyzm we współczesnych społeczeństwach*, przekł. A. Szulżycka, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa.
- Giddens A. (2007), *The Global Revolution in Family and Personal Life*, w: *Family in Transition*, A.S. Skolnick, J.H. Skolnick (red.), Pearson, Boston, s. 76-95.
- Giddens A. (2010), *Nowoczesność i tożsamość: „Ja” i społeczeństwo w epoce późnej nowoczesności*, przekł. A. Szulżycka, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa.
- Hills Ch., Rubin Z., Peplau L. (1976), *Breakups Before Marriage: The End of 103 Affairs*, „Journal of Social Issues”, t. 32, nr 2, s. 147-168.
- Holmes J., Marra M. (2011), *Leadership discourse in a Maori workplace: negotiating gender, ethnicity and leadership at work*, „Gender and Language”, nr 2, s. 317-342.
- Illouz E. (2016), *Dlaczego miłość rani. Studium socjologiczne*, Wydawnictwo Krytyki Politycznej, Warszawa.
- Jalovaara M. (2003), *The Joint Effects of Marriage Partners' Socioeconomic Positions on the Risk of Divorce*, „Demography”, t. 40, nr 1, s. 67-81.

- Jamieson L. (1998), *Intimacy: Personal Relationships in Modern Societies*, Polity Press, Cambridge-Malden.
- Jamieson L. (2008), *Od rodziny do intymności*, w: *Socjologia codzienności*, P. Sztompka, M. Bogunia-Borowska (red.), Wydawnictwo Znak, Kraków, s. 115-142.
- Jewdokimow M., Garncarek M. (2007), *W pół kroku. Single o sobie samych*, „Societas/Communitas”, nr 4-5 (2), s. 173-194.
- Kaufmann J.C. (1993), *Sociologie du couple* (4 edition), Presses Universitaires de France, Paris.
- Kaufmann J.C. (2012), *Niezwykła historia szczęśliwej miłości*, przekł. A. Kapciak, Oficyna Naukowa, Warszawa.
- Lahad K. (2011), *Singlehood, Waiting, and the Sociology of Time*, „Sociological Forum”, vol. 27, nr 1, s. 163-186.
- Lévi-Strauss C. (2012), *Elementarne struktury pokrewieństwa*, przekł. M. Falski, Oficyna Wydawnicza Volumen, Warszawa.
- Martin P.Y. (2004), *Gender As Social Institution*, „Social Forces”, nr 4, s. 1249-1273.
- Musiał M. (2015), *Intymność i jej współczesne przemiany. Studium z filozofii kultury*, Wydawnictwo Universitas, Kraków.
- Paprzycka E. (2019), *Biografie intymne singli – analiza typologiczna*, w: *Obyczajowość seksualna Polaków. Perspektywa interdyscyplinarna*, K. Wąż (red.), Oficyna Wydawnicza Impuls, Kraków, s. 135-177.
- Paprzycka E., Połec W., Mianowska E. (2019), *Religiosity as a (Non-)Necessary and (Non-)Sufficient Condition for the Permanence of Marriage. Conditions for the Decision to Divorce in Poland*, „Journal of Divorce & Remarriage”, <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/10502556.2019.1627151> [dostęp: 13.06.2019].
- Plumer K. (2003), *Intimate Citizenship: Private Decisions and Public Dialogues*, University of Washington Press, Seattle-London.
- Rocznik Demograficzny (2016), Główny Urząd Statystyczny, Zakład Wydawnictw Statystycznych, Warszawa, http://stat.gov.pl/download/gfx/portalinformacyjny/pl/defaultaktualnosci/5515/3/10/1/rocznik_demograficzny_2016.pdf [dostęp: 7.12.2018].
- Schmidt F. (2015), *Para, mieszkanie, małżeństwo: dynamika związków intymnych na tle przemian historycznych i współczesnych dyskusji o procesach indywidualizacji*, Wydawnictwo Naukowe UMK i Fundacja na rzecz Nauki Polskiej, Warszawa-Toruń.
- Shapiro A.D., Lambert J.D. (1999), *Longitudinal Effects of Divorce on the Father-Child Relationship and on Father's Psychological Well-Being*, „Journal of Marriage and the Family”, t. 17, nr 2, s. 186-203.
- Strzelecka C. (2017), *Wpływ czasu społecznego na konstruowanie modeli życia rodzinnego*, „Tematy z Szewskiej”, nr 219, s. 7-19.
- Szlendak T. (2011), *Socjologia rodziny: ewolucja, historia, zróżnicowanie*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa.
- Wallerstein J., Blakeslee S. (1989), *Second Chances: Men, Women, and Children a Decade after Divorce*, Ticknor & Fields, New York.
- Wharton A.S. (2006), *The Sociology of Gender. An Introduction to Theory and Research*, Blackwell Publishing, Malden-Oxford.

PŁEĆ I ZWIĄZKI INTYMNE – STRUKTURALNE UWARUNKOWANIA TRWAŁOŚCI PARY INTYMNEJ

STRESZCZENIE: Artykuł wpisuje się w zakres problematyki socjologii rodziny, a przede wszystkim w obszar zainteresowań socjologii pary, a także socjologii intymności. Projektowanie badań i ich analizy dokonane zostały w perspektywie koncepcji przemian życia małżeńsko-rodzinnego Lyn Jamieson, Anthonyego Giddensa, Ulricha Becka i Elizabeth Beck-Gernsheim. Konceptualizacja badań wyznaczona była koncepcją związku intymnego Jean-Claude'a Kaufmanna oraz płci społeczno-kulturowej Raewyn Connell. Głównym zamierzeniem badawczym było rozpoznanie społecznych uwarunkowań trwałości związków. Badania zrealizowano w 2018 roku na reprezentatywnej próbie 951 dorosłych mieszkańców Polski metodą wywiadów bezpośrednich w wersji CAPI (*Computer Assisted Personal Interview*). Celem badań było ustalenie istotnych dla kobiet i mężczyzn powodów pozostania w związku mimo kryzysu i braku satysfakcji z niego oraz wyjaśnienie zależności między cechami społeczno-demograficznymi, a tymi powodami w ramach kategorii płci. W badaniach ustalono, że najczęściej wskazywanym powodem pozostania w niesatysfakcjonującym związku jest dobro wspólnych dzieci i miłość. Płeć okazała się czynnikiem różnicującym częstość wskazywania powodów pozostania w związku w zakresie powodów ekonomicznych i zachowawczych. Kobiety częściej zostają w niesatysfakcjonujących związkach z powodu zależności finansowej i wspólnych zobowiązań finansowych, a mężczyźni częściej niż kobiety z obawy przed samotnością i niechęcią do zmian. Analizy w ramach kategorii płci pozwoliły ustalić, że w przypadku kobiet czynnikami różnicującymi powody pozostania w niesatysfakcjonującym związku są wiek, grupa społeczno-zawodowa, ocena sytuacji materialnej. W przypadku mężczyzn czynnikami różnicującymi są wiek, wykształcenie, grupa społeczno-zawodowa, dochody, ocena sytuacji materialnej i status intymny.

SŁOWA KLUCZOWE: trwałość związków intymnych, kryzys związku, rozwody, kobiety, mężczyźni.

GENDER AND INTIMATE RELATIONSHIPS – STRUCTURAL CONDITIONS FOR THE PERMANENCE OF INTIMATE COUPLES

SUMMARY: The article falls within the field of the sociology of the family, primarily the sociology of couples and the sociology of intimacy. The projection of the study and the analysis were performed from the perspective of the concept of changes in marriage and family life by Lyn Jamieson, Anthony Giddens, Ulrich Beck and Elizabeth Beck-Gernsheim. The study was devised based on Jean-Claude Kaufmann's concept of intimate relationship and Raewyn Connell's concept of gender. The main research problem was to identify social conditions for the permanence of relationships. The study was conducted in 2018 on a representative sample of 951 adult Poles, using direct interview method in the CAPI version (*Computer Assisted Personal Interview*). Its aim was to identify what reasons women and men consider to be important for staying in a relationship even though it is unsatisfactory and in crisis as well as to establish the link between socio-demographic characteristics and those reasons according to gender. Based on the study, the authors established that children's welfare and love are the most frequently indicated reasons for staying in a failing relationship. Gender turned out to be a factor diversifying the frequency with which reasons for staying in a relationship are indicated concerning economic and conservative reasons. Women more frequently than men stay in an unsatisfactory relationship due to financial dependence and joint liability. In turn, men take such a decision because they are afraid of loneliness and changes. The analysis within the gender category helped establish that in the case of women, age, socio-professional group, and assessment of their material situation diversify the reasons for staying in unsatisfactory relationships. In the case of men, such diversifying factors include age, education, socio-professional group, income, assessment of their material situation and intimate status.

KEYWORDS: permanency of intimate relationships, crisis in a relationship, divorce, women, men.